

УДК 331.021

ІНСТИТУЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В СИСТЕМІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЇЇ ЕНДОГЕННОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Гуменюк О.С.

В статті представлено інституціональні важелі механізму реалізації ендегенного потенціалу інноваційного розвитку національної економіки. Показано як через систему інститутів – держави, бізнесу, освіти, науки, громадськості можливе ефективне використання ендегенного потенціалу для реалізації його інноваційності. Визначено основні функціональні спрямованості в діяльності суб'єктів інституційного забезпечення в розрізі державних, підприємницьких, освітніх, наукових і громадських структур. Проаналізовано компонентну структуру ендегенного потенціалу економіки та показана участь окремих державних структур у його реалізації. Визначено основні напрями співпраці суб'єктів у реалізації ендегенного потенціалу та напрями вдосконалення інституційного забезпечення через розвиток інноваційних кластерів.

Ключові слова: система інститутів, інституційне середовище, ендегенний потенціал, інноваційний розвиток, національна економіка, інноваційні кластери.

Трансформаційні процеси в економіці України спричинили негативні тенденції, які характеризуються нераціональним використанням ендегенного потенціалу, деградацією інтелектуально-трудоного потенціалу, погіршенням екологічної ситуації. В таких умовах важливим є пошук чинників економічного зростання, який неможливий без впровадження інноваційної моделі розвитку. Невід'ємною складовою інноваційного розвитку є створення правових, економічних, соціальних та організаційних засад забезпечення раціонального використання внутрішнього потенціалу держави. Але слід констатувати, що в державі має місце недостатність інституційного забезпечення ринкових реформ. На фоні слабкості інститутів відбувається зростання тінізації економіки, зниження частки доходів у валовому внутрішньому продукті, невиконання державних зобов'язань з перерозподілу матеріальних благ, заборгованість по заробітній платі, криміналізація тощо.

Дослідження проблем виникнення, функціонування і ефективності впливу різних інститутів на розвиток національної економіки займають значне місце в економічній, правовій, соціологічній та інших науках. Трансформаційні процеси вимагають новітніх підходів до використання ендегенного потенціалу національної економіки. За таких умов постає потреба дослідження інституціональних основ розвитку національної економіки через систему інститутів – держави, бізнесу, освіти, науки, громадськості, та через використання ендегенного потенціалу на засадах ефективності та інноваційності.

Досить багато сучасних досліджень стосуються вивчення питання інноваційного розвитку. Зокрема тут варто відзначити напрацювання таких вчених як Амоша О.І., Грішнова О.А., Колот А.М., Лібанова Е.М., Лісогор Л.С., Новікова О.Ф., Новіков В.М., Онікієнко В.В., Петрова І.Л., Садова У.Я., Семів Л.К., Семікіна М.В., Шаульська Л.В. та ін.. Але в науковій літературі недостатньо вивченими залишаються питання інноваційного розвитку національної економіки. Комплексне розуміння сутності інноваційного розвитку та закономірностей його розвитку у відповідному середовищі зі сформованою системою стійких та спонтанних факторних впливів вимагає конкретизації інституціональних засад його функціонування, які виражаються через систему відповідних інститутів. Це дуже складне і багатогранне питання, яке вимагає розгляду тих інститутів, що детермінують так звану політичну організацію суспільства, а також тих, які визначають норми, звичаї та форми поведінки в суспільстві.

Метою статті є аналіз інституціональних важелів механізму реалізації ендегенного потенціалу інноваційного розвитку національної економіки. У контексті досягнення мети були поставлені наступні завдання:

- визначити систему інститутів та їх функціональні спрямованості в розрізі державних, підприємницьких, освітніх, наукових і громадських структур;
- проаналізувати компонентну структуру ендегенного потенціалу економіки та показати участь окремих державних структур у його реалізації;
- визначити основні напрями співпраці суб'єктів у реалізації ендегенного потенціалу та напрями вдосконалення інституційного забезпечення через розвиток інноваційних кластерів.

Важливою складовою механізму реалізації ендегенного потенціалу інноваційного розвитку національної економіки є його *інституційне забезпечення*, яке детермінує середовище протікання відповідних процесів. Саме інститути є фундаментальними факторами функціонування економічних систем [8, с. 137]. І саме через систему інститутів – держави, бізнесу, освіти, науки, громадськості, мають пропагуватись принципи ефективного використання ендегенного потенціалу національної економіки.

Проблема ефективного інституційного забезпечення сьогодні є актуальною для більшості сфер розвитку України. Від рівня його організації, чітко налагодженої системи співпраці, чіткості розподілу повноважень та, що головне, відповідальності (особливо це стосується органів державної влади) в значній мірі залежить рівень розвитку відповідної сфери. Суперечливість пріоритетів діяльності, ресурсних спрямованостей, політична нестабільність лише поглиблюють кризові явища, а суб'єктний рівень співпраці осіб з різними інтересами ще більше ускладнює можливості вирішення важливих суспільних проблем. Дуже кризово і деструктивно виглядає соціальна пасивність, висока адаптативність до нових, часто необґрунтованих умов економічної діяльності. Відтак це ще більше деградує конструктивні характеристики інституційного середовища, не даючи змогу громадянському суспільству проявляти свою силу в регулюванні інноваційних процесів економічного життя країни. І якщо говорити про ефективне інституційне забезпечення реалізації ендегенного потенціалу економіки країни на шляху її інноваційних змін, то мова повинна йти не лише про органи державної влади, але й інші недержавні структури, які мають посилювати свою вагу в управлінських рішеннях.

Кожен з інститутів вирізняється своєю *функціональною роллю* в таких процесах. Доволі часто «винуватцем» низьких показників інноваційної діяльності роблять державу. У значній мірі це є логічно, адже саме держава визначає концептуальні засади розвитку її економіки, регламентує відповідно до цього стратегічні пріоритети, мобілізує, концентрує та перерозподіляє ресурсне забезпечення, необхідне для їх втілення в життя. Проте говорити про виключні недоліки державної політики є недопустимим для наукової думки. Недержавні інституції також повинні активізовувати інноваційну діяльність у силу своїх функціональних повноважень. Через різні форми державно-приватного партнерства, соціального діалогу (особливо в частині ефективізації використання інтелектуально-трудового потенціалу зайнятого населення) вони можуть впливати на державну політику в частині стимулювання інноваційної активності та ефективного використання внутрішніх можливостей економіки, відображаючи таким чином рівень розвитку громадянського суспільства.

У табл. 1 подаємо, на наш погляд, основні функціональні спрямованості в діяльності суб'єктів інституційного забезпечення при реалізації ендегенного потенціалу інноваційного розвитку економіки України в розрізі державних, підприємницьких, освітніх, наукових і громадських структур.

Існуюче сьогодні інституційне середовище забезпечення інноваційного розвитку економіки країни з позиції ефективного використання її ендегенного потенціалу слід розвивати з акцентом на можливості самоорганізації. Річ у тім, що практичним способом збереження цілісності суспільства та його господарської системи є їхня організація. Найбільш глибока характеристика поняття організації пов'язана з розкриттям взаємодії внутрішніх сил (самоорганізації) та зовнішніх сил (організації), що йдуть від зовнішнього середовища, репрезентованого політичною, соціальною, духовно-культурною підсистемами суспільства і природним середовищем [2, с. 7]. У системі національної економіки важливо забезпечити самоорганізацію тих суспільних інститутів, які мають спільний інтерес у вирішенні питань інноваційного розвитку економіки України.

Виходячи з потреби інституційної самоорганізації мусимо констатувати, що ефективне інституційне забезпечення реалізації ендегенного потенціалу інноваційного розвитку національної еко-

міки повинне посилюватись активними міжінституційними взаємодіями, базованими на системній цільовій співпраці. Загальною ціллю міжінституційних взаємодій має постати пошук шляхів вирішення проблем неефективного використання ендегенного потенціалу економіки країни, пріоритетів його мобілізації, нагромадження і відтворення.

Таблиця 1

Основне функціональне призначення суб'єктів у реалізації ендегенного потенціалу інноваційного розвитку економіки України*

№ з/п	Суб'єкт	Основна функціональна роль	Основні недоліки поточної участі	Пріоритети до покращення участі
1	Держава	Регламентування концептуальних засад і стратегічних напрямів мобілізації, нагромадження й відтворення внутрішніх ресурсних можливостей	Високий рівень формалізму нормативних положень; несистемність державної політики, частість політичних криз	Продуктивна співпраця з недержавними структурами на шляху пошуку пріоритетів покращення ситуації; ефективізація ресурсної спрямованості на інноваційні цілі
2	Бізнес	Формування потужних конкурентних осередків інноваційної діяльності	Демотивація інноваційної активності з надміру комерціалізацією результатів діяльності	Мотивація персоналу до неперервного розвитку, інноваційної активності в добросовісному конкурентному середовищі згідно цінностей корпоративної культури
3	Освіта	Підготовка висококваліфікованих фахівців і робітників з достатнім рівнем навиків інноваційної діяльності	Вкрай слабка матеріально-технічна база для практичної складової освітнього процесу, необхідного для набуття навиків інноваційної діяльності; демотивація науково-педагогічних кадрів покращення якості освітніх послуг	Первинне посилення науково-практичної складової освітнього процесу з нівелюванням формалізму представлення результатів на основі недобросовісного конкурентного середовища в освітньому просторі
4	Наука	Теоретико-методологічне обґрунтування концептуальних засад і стратегічних напрямів мобілізації, нагромадження й відтворення внутрішніх ресурсних можливостей	Низька прикладна значущість наукових досліджень; демотивація наукових кадрів до продуктивної діяльності	Продуктивна співпраця з державними структурами на шляху пошуку пріоритетів покращення ситуації; мотивація наукових кадрів до продуктивної діяльності з акцентом на задоволення в першу чергу матеріальних потреб
5	Громадськість	Формування високої споживчої, інноваційної культури зі стимулюванням інноваційної діяльності бізнес-структур в удосконаленні продукції, а органів влади – у створенні сприятливого середовища інноваційної діяльності	Слабкі важелі впливу на інші структури, у т.ч. державні, у стимулюванні рівня інноваційного розвитку економіки; недостатній рівень розвитку громадянського суспільства	Підвищення правового захисту населення (у т.ч. в судовому порядку) з можливістю захисту споживчих прав; мотивація інноваційної діяльності молоді, профільних фахівців через неосновну діяльність

* Складено автором

Організаційною основою таких взаємодій можуть бути відповідні утворення з набуттям різних ознак:

- на більш постійній основі – як кластери, просторові утворення зі спеціальними режимами ведення бізнесу тощо;
- на більш тимчасовій основі – як робочі групи, наради, круглі столи, семінари, конференції, громадські слухання тощо.

Прикладний характер міжінституційної співпраці задля ефективної реалізації ендегенного потенціалу економіки країни мають посилювати конкретні її *напрями* (табл. 2).

Таблиця 2

Основні напрями співпраці суб'єктів у реалізації ендogenousного потенціалу інноваційного розвитку економіки України*

Суб'єкт	Держава	Бізнес	Освіта	Наука	Громадськість
Держава		Регламентування пріоритетів посилення інноваційної діяльності, покращення якості продукції	Регламентування пріоритетів покращення якості освітніх послуг, формування державного замовлення на фахівців-інноваторів	Регламентування пріоритетів наукових досліджень, замовлення виконання тем з пошуку шляхів ефективізації реалізації ендogenousного потенціалу	Розвиток інноваційної культури суспільства, його залучення в інноваційні процеси
Бізнес	Формулювання пропозицій з удосконалення механізмів державного регулювання підприємницької діяльності		Цільове замовлення підготовки фахівців і робітників відповідної кваліфікації	Цільове замовлення науково-прикладних досліджень	Пропагування інноваційної культури через прийоми соціально-етичного маркетингу
Освіта	Формулювання пропозицій з удосконалення механізмів державного регулювання організації освітнього процесу, обсягів ліцензійного замовлення випускників	Залучення практиків у викладацьку діяльність, практика студентів на підприємствах		Залучення науковців у викладацьку діяльність, спільні наукові дослідження з пошуком шляхів ефективізації реалізації ендogenousного потенціалу	Проведення масових заходів з промоції професій для наукоємних видів економічної діяльності
Наука	Формулювання пропозицій з удосконалення механізмів державного регулювання інноваційної діяльності, розвитку національної економіки	Соціологічні дослідження, стажування науковців на підприємствах, залучення працівників до наукової діяльності	Залучення працівників освіти до наукової діяльності, залучення кращих випускників до наукової діяльності з навчанням в аспірантурі, подальшим працевлаштуванням		Пропагування в суспільстві цінності науки, її результатів, здобуття авторитетності думки науковців
Громадськість	Громадське обговорення і формулювання пропозицій з удосконалення механізмів державного регулювання інноваційної діяльності, розвитку національної економіки	Рекомендації з удосконалення якісних параметрів продукції, організації праці персоналу на шляху посилення його інноваційної активності	Суспільний контроль за якістю освітніх послуг, потребою посилення науково-практичної її складової	Суспільний контроль за якістю наукових послуг, потребою посилення їх прикладної значущості	

* Складено автором

Водночас долати формалізму різних організаційних форм співпраці з декларованими цілями та необґрунтованими ресурсними затратами повинно базуватись на розумінні кожним із суб'єктів їх інтересу. Якщо для держави основним інтересом має бути забезпечення розвитку інноваційної економіки, наслідковим проявом котрої є зростання добробуту її громадян, то для інших суб'єктів інтереси поряд з вказаним полягають у наступному:

- для бізнесу: покращення якісних характеристик продукції та задоволення потреб споживача через інноваційні технології на національному ринку, зокрема з внутрішнім ресурсним залученням, а не через імпорتنі операції; більш ефективне використання інтелектуально-трудового потенціалу свого персоналу через впровадження новітніх технологій управління ним, в організацію робочого місця тощо;
- для освіти: підвищення якості освітніх послуг через залучення педагогів-практиків, можливості цільової підготовки з наступним працевлаштуванням випускників, проходження їх практики, зокрема з недопущенням демографічних втрат молоді, яка все масовіше прагне навчатись за кордоном (що надалі формує реальний ризик її подальшої там трудової діяльності);
- для науки: проведення актуальних, необхідних, з високим прикладним значенням наукових дос-

ліджень, у тому числі на основі госпдоговірних тем з суб'єктами господарювання й органами влади; підвищення авторитетності наукової думки у суспільстві з обґрунтуванням причин різних явищ і процесів в економіці, пошуком шляхів нівелювання негативних їх проявів;

- для громадськості: посилення важелів впливу на органи державної влади, бізнес-структури у захисті своїх інтересів – споживчих, розвитку, можливості продуктивної інноваційної діяльності на батьківщині (в рідному населеному пункті), гідного матеріального добробуту (через результати інноваційної діяльності) тощо.

Саме розуміння кожним із суб'єктів вигідності участі в різних формах співпраці з метою мобілізації, нагромадження й відтворення внутрішніх ресурсних можливостей розвитку економіки країни дозволить здійснювати ефективний управлінський вплив на інноваційні процеси, тобто стимулювати інноваційну діяльність на різних інституційних рівнях та вдосконалювати середовище здійснення такої діяльності. Плідна міжінституційна співпраця дасть змогу одержати переваги від синергетичного ефекту консолідації зусиль її учасників та долати прояви системної дисипативності, при якій інституційне забезпечення втрачає свої ефективні прояви внаслідок низки неефективних управлінських рішень.

У структурі табл. 2 умовно опущено можливості співпраці суб'єктів інституційного забезпечення в одній групі. Разом з тим, за прикладними проявами співпраця органів державної влади між собою, бізнес-структур і так далі також є вкрай необхідною.

Так, співпраця органів державної влади в напрямку забезпечення ефективної реалізації ендогенного потенціалу економіки має відбуватись за вертикальним і горизонтальним напрямками. Вертикальний зріз повинен передбачати активні взаємодії центральних органів державної влади з місцевими їх структурами (у т.ч. профільними, підпорядкованими конкретним міністерствам) та органами місцевого самоврядування.

Саме через місцеві органи державної влади обласного рівня у першу чергу мають відбуватись мобілізаційні процеси ресурсних можливостей економіки України. Тобто мобілізація ендогенного потенціалу має детермінуватись регіональними характеристиками з максимальним урахуванням ресурсних можливостей територій.

Постає важливою є і горизонтальна співпраця органів державної влади задля більш ефективної організації механізму реалізації ендогенного потенціалу інноваційного розвитку національної економіки. Оскільки структура ендогенного потенціалу є надзвичайно складною, то інституційне забезпечення в державному секторі повинні формувати всі міністерства і відомства, які несуть пряму відповідальність за ефективність використання внутрішніх ресурсних можливостей економіки України.

Розподіл вагомості участі більшості центральних органів виконавчої влади України в ефективності реалізації ендогенного потенціалу економіки в розрізі його компонент представлено на рис. 1.

Вагомість участі вказана залежно від сили впливу органів державної влади – прямого чи непрямого. По суті, кожна державна структура має відношення до ефективності реалізації ендогенного потенціалу економіки країни та забезпечення її розвитку. Проте досить часто таке відношення відзначається непрямим характером. Водночас чітко вирізняються ті державні структури, які повинні нести пряму відповідальність за використання внутрішніх можливостей країни з їх спрямованістю на інноваційний розвиток економіки, що в кінцевому підсумку має призвести до покращення якості життя населення, підвищення рівня його добробуту.

Звертаємо увагу на вагомість діяльності Міністерства аграрної політики та продовольства України. Оскільки українська держава об'єктивно займає важливу нішу в міжнародному поділі праці з аграрною спеціалізацією, а внутрішній продовольчий ринок завжди поставав потужним індикатором рівня фінансової стабільності, то дуже важливо посилювати роль даної структури в збереженні стабільних тенденцій економічного розвитку. Водночас роль сільськогосподарських видів економічної діяльності як рушіїв інноваційного розвитку також є цілком обґрунтованою і саме дана сфера повинна виступати сьогодні генератором інноваційних ідей та технологій при використанні природних багатств країни з відображенням у результатах сільськогосподарської діяльності і з виключенням практики екстенсивних підходів.

Водночас посилюється потреба ефективної політики Міністерства екології та природних ресурсів України, особливо в частині забезпечення збалансованого використання природних багатств країни.

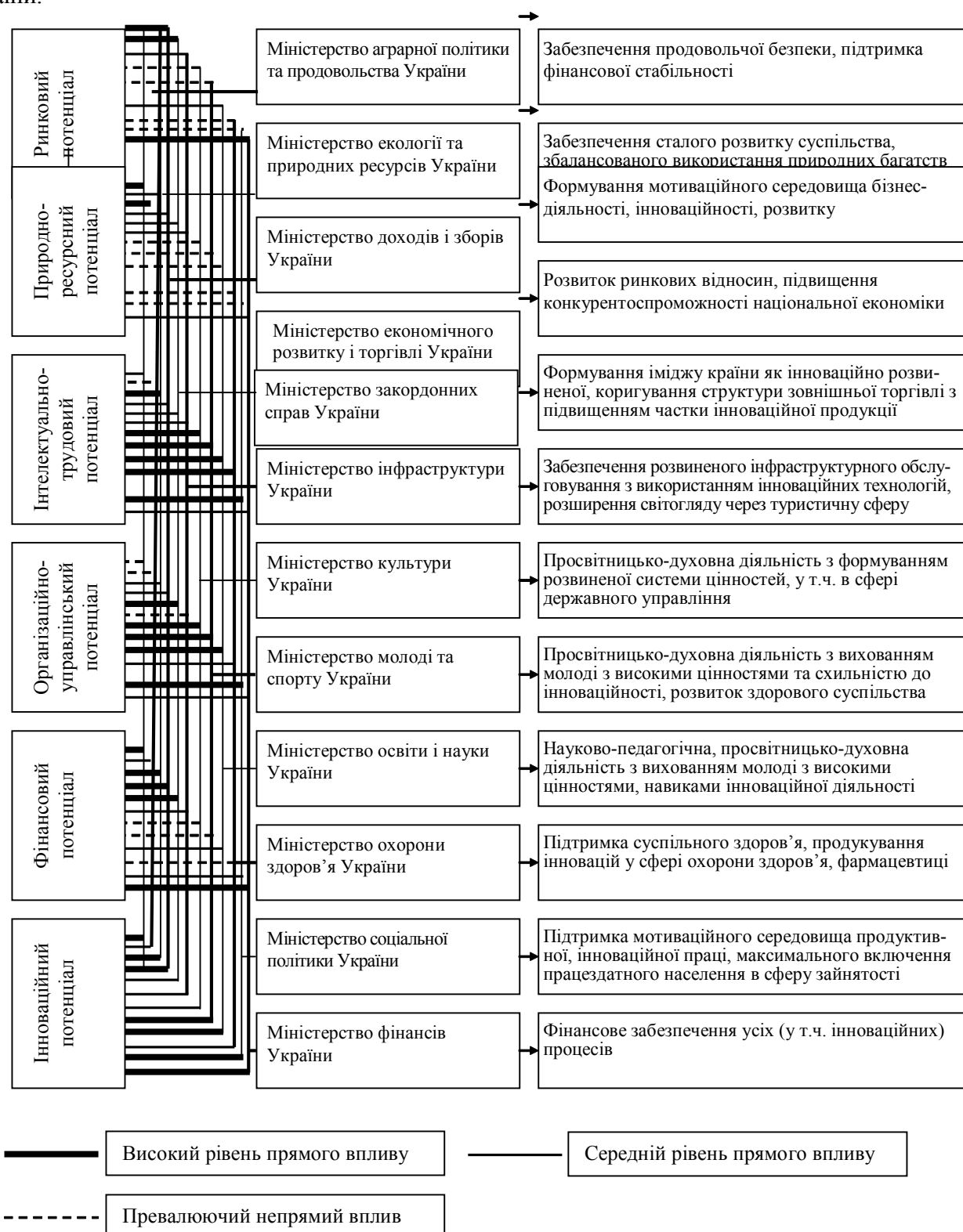

Рис. 1. Участь окремих державних структур у реалізації ендегенного потенціалу інноваційного розвитку економіки України*

* Складено автором на основі джерела: [2]

Це означає потребу балансування кількісних аспектів їх використання з відновлювальними можливостями та одержанням натомість високих ефектів – економічних, соціальних, науково-технічних. Уже тривалий період часу говориться про величезні природно-ресурсні можливості країни, які повинні її ставити в ряд провідних за розвитком держав світу. Тому такі твердження слід

трансформувати в реальний стан розвитку країни з обґрунтуванням ресурсної вигідності використання природних багатств та їх ролі для визначення структури національної економіки на засадах інноваційності. Водночас наразі не так гостро стоїть роль даного міністерства в ініціюванні й продукуванні інноваційних процесів. Інноваційна продукція екологічного спрямування є дуже важливою та її широке застосування являє собою ознаку рівня розвитку країни. Проте на даному етапі для України впровадження енергозберігаючих інноваційних технологій на тлі масового занепаду виробництва має бути в подальшому вторинною реакцією на інноваційні зміни в інших сферах економічного життя.

Підкреслюємо значимість діяльності новоутвореного Міністерства доходів і зборів України для ефективності реалізації інтелектуально-трудового, ринкового, фінансового й інноваційного ендогенних потенціалів економіки країни. Відносно інтелектуально-трудового потенціалу, то роль політики даної державної структури зводиться до таких базових напрямів:

- 1) можливостей забезпечення розвитку персоналу підприємств після оподаткування їх прибутку;
- 2) можливостей забезпечення саморозвитку, підвищення кваліфікації, ефективної реалізації трудових потенціальних характеристик через підприємницьку діяльність;
- 3) можливостей забезпечення саморозвитку людиною після оподаткування її доходів.

Для реалізації інноваційного потенціалу діяльність даного міністерства зараз відіграє колосальну роль. Вона відображається і з точки зору забезпечення стабільного бізнес-середовища, що дозволяє підприємствам на основі більш сталих прибутків планувати діяльність на довгострокову перспективу, в тому числі за інноваційним напрямом, маючи змогу інвестувати в часто ресурсомісткі інноваційні проекти. Водночас саме через важелі впливу Міністерства доходів і зборів України повинне формуватись потужне мотиваційне поле інноваційної діяльності з її стимулюванням за допомоги податкових пільг, кредитів, дотацій тощо.

У тісній співпраці з Міністерством доходів і зборів України має перебувати Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Оскільки торговельні види економічної діяльності зараз займають усе вагомішу нішу в структурі національної економіки, то рівень їх інноваційного розвитку, участь у генеруванні інноваційних знань і технологій, реалізації інноваційних проектів є в значній мірі показником загального рівня інноваційної економіки країни. Водночас дане міністерство повинне відігравати велику роль у формуванні розвинених ринкових відносин, базованих на добросовісній конкуренції, що служитиме основою мотивації розвитку і схильності суб'єктів бізнесу до інноваційної діяльності.

Специфічною виглядає участь Міністерства закордонних справ України в ефективній реалізації ендогенного потенціалу національної економіки з пріоритетом інноваційної діяльності. Декларована відкритість економіки, національного ринку, активні інтеграційні процеси змушують посилювати зовнішньоторговельну діяльність, міжнародну співпрацю за іншими напрямками, чим прямо займається даний центральний орган виконавчої влади. Водночас основна функціональна роль даного міністерства зараз повинна зводитись до оптимізації структури зовнішньої торгівлі країни з посиленням знаннємісткості продукції в експортних операціях. Поступове її нарощування має відбуватись як реакція на значно кращі вигоди від експорту продукції з вищим рівнем інноваційності, аніж сировинного товару чи товару з низьким рівнем первинної переробки.

Детермінації результатів діяльності на реалізацію ендогенного потенціалу з боку Міністерства інфраструктури України в значній мірі не повинні втрачати можливості потужного його впливу на інтелектуально-трудова компоненти. Мова йде в першу чергу про регулювання туристичних потоків, що належить до повноважень даної структури (після тривалих реорганізацій центральних органів виконавчої влади, відповідальних за розвиток туристичної сфери). Туризм є відмінним способом розвитку інтелектуально-трудова потенціалу суспільства. Його рівень є свідченням фінансової спроможності населення споживати такі послуги та особливо за зовнішнім напрямом дозволяє значно розширити світоглядні засади організації суспільного життя, праці, культури, можливостей розвитку і забезпечення гідного рівня добробуту. Можливості туристичної подорожі в інноваційно розвинені країни дають неоціненний вплив на мотиваційні установки праці й розвитку, хоча

й можуть вилитись у підвищення територіальної мобільності з ймовірністю подальших демографічних втрат через еміграцію населення.

Оскільки Міністерство інфраструктури України є відповідальним за рівень інфраструктурного забезпечення економіки, зокрема стану доріг, об'єктів соціального обслуговування тощо, то в значній мірі його діяльність детермінує можливості рекреації населення, доступу до якісних послуг, що в кінцевому підсумку прямо позначається на рівні здоров'я та здатності продуктивно працювати, в тому числі з нахилом на інноваційну діяльність.

Ще більшої ваги здійснювати потужний вплив на розвиток інтелектуально-трудового потенціалу населення країни тут набуває Міністерство культури України. Дана структура повинна посилювати свою участь у культуротворчих процесах не лише через розвиток культури і мистецтва, але й загальну просвітницько-духовну діяльність. Занепад сформованих тисячоліттями цінностей (любоби до ближнього, до праці, віра тощо) супроводжується подальшими ціннісними деформаціями, коли матеріальний інтерес нівелює реальність втілення в життя тих управлінських рішень, що можуть дати колосальний соціально-економічний ефект для всієї національної економіки. Такий стан справ є неприпустимий і тому гуманітарна сфера сьогодні повинна підноситись на ключові ролі. Саме з моральних засад можна розпочати плідний антикорупційний процес, що дасть прямий відголосок на можливостях економічного розвитку з посиленням продуктивної, інноваційної праці в добросовісному конкурентному середовищі.

Просвітницько-духовний напрям діяльності постає пріоритетним і для двох інших центральних органів державної влади – Міністерства молоді та спорту України та Міністерства освіти і науки України. Роль останнього зводиться до виховання молоді на високих ціннісних засадах, де почуття справедливості, чесності, відповідальності тощо мають вважатись важливими чеснотами сучасного громадянина. Активний їх прояв у сфері соціально-трудових відносин дозволить сформувати розвинене мотиваційне середовище, коли перспективи кар'єрного зростання будуть чітко відповідати трудовим характеристикам. Відтак мотивація розвитку особистості в більшості випадків буде вести до посилення її інноваційної активності.

Діяльність Міністерства охорони здоров'я України також потребує посилення ролі в реалізації інноваційного потенціалу економіки країни. Система охорони здоров'я з підвладною їй фармацевтикою мають стати осередком продуктивної інноваційної діяльності провідних фахівців з активним продукуванням інновацій, спрямованих на покращення стану суспільного здоров'я. Позитивною передумовою цьому є досить сформовані стійкі традиції інноваційності даної сфери ще з радянських часів і дані переваги важливо не втратити, а навпаки примножувати. Тому сфера охорони здоров'я є яскравим прикладом крайньої потреби відтворення її потенціалу з акцентом на інтелектуально-трудова й організаційно-управлінські можливості зайнятого населення.

Загалом бачимо, що саме інтелектуально-трудова компонента ендogenousного потенціалу є найбільш чутливою до ефективності діяльності центральних органів державної влади (див. рис. 1). Розуміння їх ролі для реалізації кожної з компонент повинно слугувати базисом організації напрямів співпраці між органами державної влади одного управлінського рівня з подальшим делегуванням повноважень та розподілом відповідальності на нижчі інституційні рівні.

Не відкидаючи важливу роль органів державної влади в реалізації ендogenousного потенціалу інноваційного розвитку національної економіки розуміємо, що сучасне громадянське суспільство та прогресивні підходи забезпечення необхідних модернізацій потребує активної міжсуб'єктної співпраці з недержавними структурами. Така співпраця повинна налагоджуватись за кращим досвідом державно-приватного партнерства і соціального діалогу. Вважаємо, що зараз повинно активно вдосконалюватись інституційне забезпечення через розвиток *інноваційних кластерів*. Оскільки якість функціонування за досвідом України технопарків, бізнес-інкубаторів свідчить про їх значні труднощі, брак реального ресурсного забезпечення, то кластерний підхід співпраці зараз себе рекомендує як перспективний, адже дозволяє об'єднати в своїй структурі інституції різних сфер, що мають спільний інтерес. Це може бути відповідна сфера господарювання, реалізація конкретного інноваційного проекту, участь у міжнародних програмах, завоювання сегменту ринку тощо. Дуже важливо, коли такий кластер, утворений за активної участі органів державної влади, функціонує з дос-

татнім просторовим охопленням, хоча тоді ймовірність його ефективності значно зменшується (такі просторові кластери – на рівні міста, області, є значно ресурсо потребуючі та вимагають чіткості управлінських рішень). З іншого ж боку, такі потужні кластери, утворені на рівні міст й областей, дають шанс значно ефективізувати державну політику, спрямовану на досягнення інноваційних цілей розвитку національної економіки з використанням внутрішніх джерел зростання.

Нижче пропонуємо типову схему організаційної будови інноваційного кластера, що може функціонувати на рівні відповідного просторового утворення і з часом трансформуватись у міжрегіональний чи транскордонний (якщо це дозволяє геополітичне розташування) вимір (рис. 2).

Поряд з інноваційними кластерами для активізації інноваційної діяльності в Україні слід відновити активну практику функціонування спеціалізованих *вільних економічних зон*.

Зараз спеціальних економічних зон в Україні функціонує одинадцять, а територій пріоритетного розвитку – дев'ять. Для двох з них впровадження інноваційних проектів є в числі основних напрямів діяльності [4; 5].

Водночас недосконале конкурентне бізнес-середовище в Україні ускладнює ефективність даних просторових форм для активізації інноваційної діяльності. Незважаючи на те вважаємо, що слід по-новому підійти до поширення таких зон з акцентом на їх інноваційність та пріоритет внутрішніх інвестиційних капіталовкладень. Це дасть змогу зосередити інноваційну активність у визначених межах з можливістю концентрації достатньої кількості фахівців-новаторів, що наслідково відобразиться в перевагах використання соціального капіталу.

Рис. 2. Типова схема організаційної будови інноваційного кластера*

* Складено автором

ВИСНОВКИ

Пошук чинників економічного зростання має на меті забезпечення можливостей впровадження інноваційної моделі розвитку, в якій невід'ємною складовою є створення правових, економічних, соціальних та організаційних засад забезпечення раціонального використання внутрішнього потенціалу держави. Інституційне забезпечення реалізації ендogenous потенціалу національної економіки повинно формуватись з акцентом на державну участь і передбачати активне залучення недержавних інституцій. При цьому важливо посилювати участь суб'єктів бізнесу в ініціюванні інноваційних процесів, даючи їм змогу пільгової діяльності у визначених просторових обмеженнях з подальшим поширенням позитивного досвіду на інші території. Вкрай важливо, щоб сьогодні у суспільства формувались потужні важелі впливу на державу в плані підтримки інноваційної активності. В іншому ж випадку можливості дистантного робочого місця та практика фрілансерства і надалі посилюватимуть втрати інтелектуально-трудоного, інноваційного, врешті фінансового та інших компонент ендogenous потенціалу країни. Щоб убезпечити ускладнення інноваційного розвитку економіки, необхідно, у першу чергу, посилювати трудовотенційні характеристики населення та фінансові можливості суб'єктів бізнесу. Забезпечення необхідних модернізацій в сучасному громадянському суспільстві також потребує активної міжсуб'єктної співпраці з недержавними структурами. Така співпраця повинна налагоджуватись як державно-приватне партнерство і соціальний діалог, що дозволить активно вдосконалити інституційне забезпечення через розвиток інноваційних кластерів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волкова О.М. Держава в суспільстві та в його господарській сфері: некласичний підхід / О.М. Волкова // Економіка розвитку. Науковий журнал Харківського національного економічного університету. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2012. – №2(62). – С. 5-9.
2. Міністерства: Органи влади: Урядовий портал [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/officialcategory?cat_id=245427156
3. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики [Текст] / Дуглас Норт; пер. с англ. А.Н. Нестеренко; предисл. и науч. ред. Б.З. Мильнера. – М.: Начало, 1997. – 189 с.
4. Основні показники по СЕЗ: Інформація про СЕЗ та ТПР: Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=37016&cat_id=36709
5. Основні показники по ТПР: Інформація про СЕЗ та ТПР: Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=37005&cat_id=36709
6. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 16 січня 2003 року №433-IV (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2003, №13) зі змінами, внесеними згідно із Законом №3076-IV (3076-15) від 04.11.2005 р.
7. Прощаликіна А.М. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності в Україні / А.М. Прощаликіна: Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vchu/N177/N177p048-056.pdf